

דומה על השמים / תהילים פרק נ"ז

שאל יונתן וינגורט

דוד בורח משאול, אך איננו רוצה להשחית אותו. הוא מבקש מה' שיציל אותו עד שיעבור האסון. אופן ההצלה המבוקש רמוז בפזמון החוזר: דומה על השמים אלהים, על כל הארץ כבודך. כאשר ה' יתרום, ויתגלה כבודו על כל הארץ, לא יהיו עוד רדיפות אחרי דוד.

(א) למנצח, אל תשחת, לדוד, מכתם, בברחו מפני שאול במערה.	(ה) נפשי בתוך לבאם, אשכבה להטים, בני אדם שניהם חנית וחצים, ולשונם חרב חדה.	(ח) נכון לבי אלהים, נכון לבי, אשירה ואזמרה.
(ב) חנני אלהים חנני, כי כך חסיה נפשי, ובצל כנפיך אחסה, עד יעבר הוות.	(ו) דומה על השמים אלהים, על כל הארץ כבודך.	(ט) עורה כבודי, עורה הנבל ובנור, אעירה שחר.
(ג) אקרא לאלהים עליון, לא לגמר עלי.	(ז) רשת הכינו לפעמי, כפף נפשי, ברו לפני שיחה, נפלו בתוכה, סלה.	(י) אודך בעמים אדני, אזמך בלאמים.
(ד) ישלח משמים ויזיעני, חרף שאפי, סלה, ישלח אלהים חסדו ואמתו.	(ח) אבי גדל עד שמים חסדך, ועד שחקים אמתך.	(יא) דומה על שמים אלהים, על כל הארץ כבודך.

המלך (שמור"א כו, ט): ויאמר דוד אל אבישי: אל תשחיתוהו! כי מי שלח ידו במשיח ה' ונקה, ולפיכך יש מקום לומר שהוא מבטא את הקושי של דוד – אמנם יש כאן בקשה להינצל, חנני אלהים חנני, אך אין כאן בקשה להשחית את שאול. המילה מכתם לעומת זאת, נראית כמבטאת דווקא את החלק השמח במזמור, שכן הכתם הוא סוג של זהב, כמו שכתוב (ישעיהו יג, יב) מכתם אופיר, או (משלי כה, יב) נזם זהב וחקלי כתם ועוד.

על איזו מערה מדובר במזמור הזה?

סיפור המערה שמזדקר מיד הוא הסיפור על כריתת המעיל של שאול המלך (שמור"א כג, ב-ד): ויקח שאול שלשת אלפים איש בחור, מפל ישראל, וילך לבקש את דוד ואנשיו על פני צורי היעלים. ויבא אל גדרות הצאן על הדרה, ושם מערה, ויבא שאול להסך את רגליו,

כותרת המזמור מורכבת: למנצח, אל תשחת, לדוד, מכתם, בברחו מפני שאול במערה.

תחילת הכותרת תלווה אותנו גם בשני המזמורים הבאים: למנצח, אל תשחת, לדוד, מכתם (מזמור נח), ולמנצח, אל תשחת, לדוד מכתם, בשלח שאול וישמרו את הפית להמיתו (מזמור נט). כותרת דומה נמצא גם במזמור עה: למנצח אל תשחת, מזמור לאסף שיר. המילים אל תשחת לא מופיעות פעם נוספת, והמילה מכתם מופיעה בעוד שלשה מזמורים: טז, נו, ס.

אם כן, מלבד האירוע ההיסטורי שמסופר כאן: בברחו מפני שאול במערה, יש כאן שני צירופים מיוחדים: (א) אל תשחת, (ב) מכתם, שנזכרו במזמורים מעטים נוספים. הצירוף אל תשחת מזכיר את דברי דוד לאבישי על שאול

נראה, כי לא לחינם כופל דוד במזמור שלנו את הלשון נכון לבי. לשון זו רומזת על הוודאות בה רדף שאול אחרי דוד – הן בבקשת שאול: וראו ודעו מכל המחבאים אשר יתחבא שם, ושבתם אלי אל נכון והלכתי אתכם (שמו"א כג, כג), והן בראיית דוד: וישלח דוד מרגלים, וידע כי בא שאול אל נכון (כו, ד).

במרכז המזמור אומר דוד (פסוק ז, 10 מילים מלבד המילה סלה): רשת הכינו לפעמי, כפף נפשי, פרו לפני שיחה, נפלו בתוכה, סלה. 5 מילים שייכות לחלק הראשון, בו מתאר דוד את הקושי, ו-5 מילים מקדימות את ההודיה והמזמור שבחלק השני.

ודוד ואנשיו בירכתי המערה ישבים. ויאמרו אנשי דוד אליו: "הנה היום אשר אמר ה' אליך: 'הנה אנכי נתן את (איכוד) איכה בידך, ועשית לו כאשר יטב בעיניך'". ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול, בלט. ואולם, כאן לא נזכרת בריחת דוד, אלא דווקא הנס המופלא שקרה לו כאשר שאול נכנס אל המערה בה הוא היה, ובמזמור שלנו אין רמז לאירוע הגדול של כריתת כנף המעיל.

לפיכך נראה, שהמערה עליה מדובר במזמור שלנו היא המערה עליה מסופר בתחילת נדודיו של דוד (שמו"א כב, א-ב): וילך דוד משם וימלט אל מערת עדלם, וישמעו אחיו וכל בית אביו וירדו אליו שמה. ויתקבצו אליו כל איש מצוקו, וכל איש אשר לו נשא, וכל איש מר נפשו, ויהי עליהם לשר, ויהיו עמו כארבע מאות איש. ואכן, במערה זו מתאימה התפילה הפותחת את המזמור: חנני אלהים חנני, כי בה חסיה נפשי, ובצל כנפיה אחסה, עד יעבר היות (=אסון).

המזמור עצמו מחולק לשנים, ובסיום כל חלק מופיעה הבקשה: רומה על השמים אלהים, על כל הארץ כבודך (פסוק ו), או: רומה על שמים אלהים, על כל הארץ כבודך (פסוק יב).

בחלק הראשון (ג'ו. 36 מילים, ללא המילה סלה) דוד מתאר את בקשתו: אקרא לאלהים עליון, לאל גמר (=המשלים) עלי (=את צרכי). ישלח משמים ויושיעני, חרף (=יביא חרפה, על) שאפי (=שונאי), סלה, ישלח אלהים חסדו ואמתו. ואת המצוקה בה הוא נתון: נפשי בתוך לבאם (=להבות), אשכבה להטים (=לוהטות), בני אדם שניהם חנית וחצים, ולשונם חרב חדה. והוא מסיים: רומה על השמים אלהים, על כל הארץ כבודך.

בחלק השני (ח"ב. 35 מילים) הודיית המשורר ושירתו: נכון (=ישר) לבי אלהים, נכון לבי, אשירה ואזמרה. עורה כבודי (=נפשי), עורה (=התעורר) הנבל וכנור, אעירה שחר. אודך בעמים (כלומר, בפרסום) אדני, אזמרה בלאמים. כי גדל עד שמים חסדה, ועד שחקים אמתך. גם כאן הוא מסיים: רומה על שמים אלהים, על כל הארץ כבודך. ויש להעיר, שחלק זה של המזמור נמצא פעם נוספת בתהילים (קח, ב"ז): נכון לבי אלהים, אשירה ואזמרה אף כבודי. עורה הנבל וכנור, אעירה שחר. אודך בעמים ה', ואזמרה בלאמים. כי גדול מעל שמים חסדה, ועד שחקים אמתך. רומה על שמים אלהים, ועל כל הארץ כבודך.

להאזנה לשיעור על פרק נ"ז:

peneyhamenora.com/tehilim/57

או חפשו באפליקציות הפורקאסטים

"שיעורים בספר תהילים"

לתגובות ולהצטרפות לרשימת התפוצה:

weingort@gmail.com

